

prikaz metodologijskih problema empirijske sociologije, te izabrani rezultati dosadašnjih istraživanja. On je zapravo rezultat iskustava istraživača u Institutu za sociologijska istraživanja Sveučilišta u Kölnu, koji već dulje od 20 godina nastoje sistematski pridonijeti izgradnji empirijske sociologije u nastavi i u istraživačkoj praksi. Rezultat je njihova nastojanja ujedinjavanja istraživačke prakse s određenim teorijskim predodžbama sociologije.

U priručniku nalazimo radove pedesetak suradnika iz čitavog svijeta, radove koji su nastavak njihovih planskih diskusija o metodologijskim problemima. Ta su razmatranja vremenom upotpunjena konkretnim sadržajima do kojih je došlo u realizaciji mnogih istraživanja i koja su na kraju dovela do sažimanja opće teorijske sociologije i njezinih osnovnih kategorija.

Svesci I—IV džepnog izdanja jesu zapravo treće prerađeno prošireno izdanje poznatog priručnika *Handbuch der empirischen Sozialforschung* (Band I).

U novom džepnom izdanju gradivo je podijeljeno u četiri sveska a svaki svezak sadržava: opći pregled sadržaja čitavog dijela i detaljni pregled sadržaja svakog sveska. Svaki svezak ima imenski i predmetni registar a na kraju i registar za sva četiri sveska koji odgovaraju prvom svesku priručnika u njegovu prvobitnom obliku.

Prva tri glavna dijela ujedinjenja u prvom svesku prvog i drugog izdanja podijeljena su u četiri sveska džepnog izdanja.

Treći svezak odnosi se na osnovne metode i tehnike empirijskog istraživanja u društvenim znanostima, i obuhvaća slijedeća poglavlja: *Postupci uzorkovanja u društvenim istraživanjima* (Erwin K. Scheuch), *Postupci skaliranja u društvenim istraživanjima* (Erwin K. Scheuch i Helmuth Zehnfennig), *Faktorska analiza* (Peter R. Hofstatter), *Ekperiment u sociologiji* (Robert Pagés), te *Osnovni pojmovi i metode računanja u statistici za istraživače na polju društvenih znanosti* (Paul Neurath).

Krešimir Čičak

Josip Deželjin

OSLOBAĐANJE RADA

Biblioteka »Znanje«, Marksistički centar, Centar za društvenu i uslužnu djelatnost mladih, Rijeka 1975, 209 + 10 stranica

Društveno-ekonomski pojam »oslobođenje rada« sačinjavaju dvije bitne odrednice: a) čovjekovo sve obuhvatnije ovladavanje prirodom, tj. porast društvene proizvodnosti rada, a time i stvaranje sve većih mogućnosti za kreativni ljudski rad i b) ovladavanje odnosima između čovjeka i čovjeka — eliminiraju se svi posrednici (tzv. »treći faktor«, tj. eksploatatori) između sudionika procesa društvene reprodukcije.

U našim uvjetima taj se pojam konkretizira kao odnos između proizvodnih snaga znanstveno-tehnološke revolucije i proizvodnih odnosa samoupravnog socijalizma. Osnovne koordinate unutar kojih treba analizirati proces oslobođenja rada u uvjetima samoupravljanja jesu: društveno vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju — udruženi rad — raspodjela prema rezultatima rada. Radi se o tome da udruženi proizvođači ovladaju cjelinom procesa društvene reprodukcije, tj. da ostvare takav stupanj integriranosti koji bi omogućio nesmetanu reprodukciju, bez posrednika (države ili društveno-političkih zajednica). Autorova je osnovna preokupacija kako povezati sve sfere društvenog rada da bi se realizirali osnovni postulati samoupravnog društva. Nazivom knjige *Oslobađanje rada*, kako kaže u uvodu, Deželjin upravo želi izraziti neprekidnost procesa revolucionarnog preobražaja društva u pravcu stvaranja slobodne asocijacije proizvođača.

Knjiga obuhvaća slijedeće dijelove: *Čovjek u samoupravnom socijalizmu u uvjetima znanstveno-tehničke revolucije*, *Proizvodnja, trgovina i financijska (bankarska) djelatnost u teoriji i novim ustavima*, *Samoupravno socijalističko udruživanje privredne i odgojno-obrazovne djelatnosti te Samoupravno socijalističko planiranje razvoja*.

U prvom poglavlju autor razmatra osnovne karakteristike znanstveno-tehničke revolucije, njen utjecaj na razvitak proizvodnih snaga i zahtjeve koje takav razvitak postavlja pred proizvodne odnose, te relacije koje se između njih treba da uspostave. Poseban naglasak autor stavlja na analizu kadrovske funkcije

PRIKAZI

je u samoupravnom socijalizmu i njenih razlika u odnosu na kapitalizam. Deželjin smatra da »kadrovi i kadrovska funkcija u samoupravnom socijalizmu moraju slijediti zahtjeve znanstveno-tehničke revolucije, ali se istovremeno u formuliranju i realiziranju kadrovske politike mora udovoljiti i zahtjevima koji proizlaze iz položaja i uloge čovjeka u tom društvu« (str. 22).

Drugo je poglavlje autor posvetio načinu povezivanja tri osnovne sfere aktivnosti društvenog procesa reprodukcije (proizvodne, prometne, financijske) na kvalitetno drugačiji način nego što je ta povezanost ostvarivana u proteklom razdoblju. Naime, poznato je da je upravo na ovom području dolazilo do najočitičijeg narušavanja samoupravnih socijalističkih odnosa, a takvo stanje zadržalo se sve do danas. Kako ostvariti utjecaj proizvodne sfere na poslovanje banaka, kako odrediti dohodak trgovinskih organizacija — to su osnovna pitanja na koja Deželjin pokušava odgovoriti.

U poglavlju *Samoupravno socijalističko udruživanje privredne i odgojno-obrazovne djelatnosti* prije svega čitamo autorov kratak osvrt na dosadašnji razvoj interesnih zajednica za usmjerenno obrazovanje, zatim o obrazovnoj djelatnosti kao integralnom dijelu jedinstvenog sistema udruženog rada, da bi nakon toga pokušao odgovoriti na složeni problem mjerenja doprinosa obrazovne djelatnosti društvenoj proizvodnosti rada. Iz ovog dijela knjige vidi se da je autoru ova problematika najbliža. Naglašava da je u vrednovanju obrazovne usluge nemoguće primijeniti isključivo tržišne principe. No, u traženju rješenja Deželjin se opredjeljuje za ove pokazatelje: a) povećanje dohotka po novo zaposlenom obrazovanom radniku, b) apsolutno povećanje dohotka po jednom zaposlenom radniku (dakle, starom i novom radniku) i c) povećanje dohotka po jedinici angažiranih sredstava minus log rada (str. 134—135).

Četvrto poglavlje *Samoupravno socijalističko planiranje razvoja* ukazuje na nužnost i aktualnost izgradnje sistema samoupravnog planiranja i na njegovu suštinu. Ovaj je dio dosta kratak, preopćenit, a veliki mu je nedostatak što ne analizira (ili barem ne naznačuje) odnos tržišta i plana, što je jedan od glavnih problema u funkcioniranju našeg društva.

Za knjigu se može reći da je uglavnom ostala na razini osnovnih problema. No,

autor ju je tako i koncipirao — nastala je u vrijeme rasprava o novim ustavima i programatskim dokumentima SKJ i SKH, i poslije, u samoj akciji za njihovo provođenje u život. Imamo li to na umu, onda treba reći da je knjiga ispunila svrhu kojoj je namijenjena.

Boris Sisek

Hermann Weber

DAS PRINZIP LINKS

(Eine Dokumentation. Beiträge zur Diskussion des demokratischen Sozialismus in Deutschland 1847—1973)

Fakelträger Verlag, Ulm 1973, 336 + 23 stranice

U *Predgovoru* knjige autor navodi povod za sažimanje cjelokupne dokumentacije o demokratskom socijalizmu u Njemačkoj 1847—1973. u jedan svezak. Naime, izborna kampanja za savezni parlament SR Njemačke godine 1972. vodila je politizaciji velikog dijela građanstva pri čemu je u prvi plan izbio pojam, koji na ideološkom i političkom području već dugo nije igrao značajniju ulogu: »demokratski socijalizam« (str. 7). Debata, koja se vodila, pokrenula je pitanje cilja i puta demokratskog socijalizma, što je bila glavna tema Kongresa SPD (Socijaldemokratska partija Njemačke) godine 1973. održanog u Hannoveru. Ranije se, naime, govorilo o razmišljanju u shvaćanju demokratskog socijalizma unutar SPD. Odgovor Kongresa sadržan je u ovoj knjizi, a objavljivanjem dokumenata željelo se zainteresirane, s jedne strane, upoznati sa tradicijom a, s druge strane, sa suvremenom kontroverzom.

Knjiga donosi 133 dokumentarna teksta u pet glavnih tema, razvrstanim u jedanaest poglavlja.

Historijski dio počinje s programatskim izlaganjem ciljeva od godine 1867, objašnjava diskusiju oko reforme i revolucije nakon 1847, i završava s izlaganjem nove situacije od 1945.

U aktualnom dijelu nalazimo najvažnije odjeljke Godesberškog programa s partijskog kongresa godine 1959. i diskusiju oko njegova nastajanja, zatim članke, govore i dokumente koji nam